

УДК 339.137

РОМАНЕНКО Володимир, д. е. н., професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики КНТЕУ

КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проаналізовано практику реалізації конкурентної політики в Україні. Оцінено вплив конкурентної політики на конкурентоспроможність окремих секторів економіки, зокрема промисловості. На основі сучасних уявлень про конкуренцію запропоновано удосконалити законодавчу базу.

Ключові слова: конкурентна політика, конкурентоспроможність, національна економіка, внутрішній ринок, промисловість.

Романенко В. Конкурентная политика и конкурентоспособность национальной экономики. Проанализирована практика реализации конкурентной политики в Украине. Оценено влияние конкурентной политики на конкурентоспособность отдельных секторов экономики, в частности промышленности. На основе современных представлений о конкуренции предложено усовершенствовать законодательную базу.

Ключевые слова: конкурентная политика, конкурентоспособность, национальная экономика, внутренний рынок, промышленность.

Постановка проблеми. Соціально-політичні та економічні виклики, які сьогодні стоять перед Україною, вимагають заміни акцентів в економічній політиці держави, вагомою складовою якої є конкурентна політика (КП). Будучи підсистемою системи економічних відносин, КП має відповідати тій меті та завданням, які поставлено перед державою.

Найбільш актуальне завдання економіки – відновлення зростання в умовах зменшення внутрішнього економічного простору, зумовленого анексією АР Крим та окупацією частини індустріальних районів Луганської та Донецької областей.

Якщо раніше економічне зростання відбувалося за рахунок енергоємних, сировинно-орієнтованих галузей (гірничо-металургійного комплексу, великотоннажної хімії), то нині, у зв'язку з жорсткими енергетичними обмеженнями, ситуація змінюється. Ставку слід робити

на менш енергоємні, високотехнологічні види виробництва, до яких насамперед належить легка промисловість і машинобудування. В умовах військової агресії особливої важливості набуває розвиток машинобудування як основи військово-промислового комплексу країни.

Автор ґрунтовного дослідження проблем конкурентоспроможності економіки США Р. Лоуренс відзначає, що "Обробна промисловість розглядається як основа сучасної економіки, найважливіше джерело високої заробітної плати й зайнятості, головне джерело зростання продуктивності праці, центр життєво важливої регіональної економіки, вирішальний елемент національної оборони" [1, с. 14–17].

Попередня практика реалізації КП засвідчує, що далеко не завжди вона відповідала завданням економічного розвитку [2]. Тому аналіз її впливу на конкурентоспроможність національної економіки та розробка відповідних рекомендацій щодо підвищення її ефективності в обробній промисловості є важливими актуальними завданнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням взаємозв'язку конкурентної політики і конкурентоспроможності національної економіки присвячено праці відомих вчених: Б. Кваснюка, В. Лагутіна, Ю. Кіндзерського, О. Костусєва [3–6].

В умовах нових економічних реалій важливою є оцінка впливу КП на конкурентоспроможність окремих секторів економіки (зокрема, промисловості). Проте це питання недостатньо або взагалі не висвітлено в публікаціях.

Метою роботи є аналіз впливу конкурентної політики на конкурентоспроможність національної економіки на прикладі окремих видів економічної діяльності.

Матеріали та методи. Інформаційна база дослідження ґрунтується на матеріалах Державної служби статистики України, Антимонопольного комітету України. Для визначення місця конкурентної політики в економічній політиці держави використано методи аналізу і синтезу, системного підходу.

Результати дослідження. Для оцінки впливу КП на конкурентоспроможність національної економіки слід розглянути період початку формування конкурентних відносин та теоретичні засади, на яких вони будувалися. Стосовно критерію конкурентоспроможності національної економіки слід спиратись на відому концепцію М. Портера, за якою конкурентоспроможність національної економіки визначається наявністю конкурентоспроможних галузей і відповідно підприємств [7, с. 41].

Одним із ключових елементів проведення ринкових реформ в Україні стала демонополізація. Монополізм був характерним для машинобудування, металургії, хімічної промисловості, багатьох галузей добувної промисловості. Найбільш реальним і швидким способом демонополізації цих ринків є їх відкриття для іноземної конкуренції [6, с. 90]. Однак більша частина промислової продукції, що виробляється підприємствами України, не відповідає за якістю вимогам світового ринку [8].

Знаковою подією у формуванні КП в Україні стало прийняття Державної програми демонополізації економіки і розвитку конкуренції.

У ході реалізації програми складено перелік підприємств-монополістів, виявлено найбільш монополізовані загальнодержавні ринки – сировини і матеріалів для легкої промисловості, продукції машинобудування (особливо сільгосптехніки) [6, с. 95].

За визнанням науковців, у ході демонополізації не вдалося уникнути помилок, коли руйнувалися технологічні ланцюги, виникали неконкурентоспроможні підприємства [6, с. 98].

Найбільша активність процесу демонополізації спостерігалася у 1994–2000 рр. Аналізуючи економічні наслідки цього процесу для конкурентоспроможності національної економіки, варто зазначити, що узагальнюючим показником можна вважати динаміку виробництва в окремих галузях. Однак встановити однозначний, чіткий зв'язок між процесами демонополізації і динамікою виробництва доволі складно, оскільки діють й інші чинники впливу на стан виробництва. Проте незаперечним є факт, що саме активний період демонополізації збігається з найбільшим падінням виробництва (особливо у високотехнологічних галузях і передусім у машинобудуванні) за всю історію України [8, с. 107–108].

Доречно розглянути причини негативного впливу демонополізації як інструменту КП на конкурентоспроможність національної економіки, зокрема некоректне методологічне підґрунтя формування в 1990-ті роки економічної та конкурентної політики. Хибними виявилися концептуальні положення переходу до ринкової економіки, в яких передбачалося, що основною метою роздержавлення є забезпечення дії на ринку України великої кількості самостійних, вільних товаровиробників. Тобто мала місце спроба побудувати ринкові відносини в окремо взятій країні, та ще й за епохи вільної конкуренції, яка закінчилася більше ста років тому. Щодо можливого впливу сформованого конкурентного середовища на ефективність суспільного виробництва, а відтак, на його конкурентоспроможність, то це питання взагалі не ставилося. Передбачалося, що загострення конкуренції автоматично призведе до збільшення конкурентоспроможності [8, с. 71–78].

Подібна думка була спростована відомими вченими. Так, Й. Шумпетер стверджував: "Як тільки ми подивимось на показники виробництва окремих товарів, то з'ясується, що найбільшого прогресу досягли не фірми, що працюють в умовах порівняно вільної конкуренції, а саме великі концерни, які до того ж сприяють прогресу в конкурентному секторі [9, с. 125].

Останнім десятиліттям більшість західних економістів кардинально переглянули свої позиції щодо прямого взаємозв'язку рівня конкуренції та темпів науково-технічного прогресу і дійшли висновку,

що ці речі є практично несумісними та мають не пряму, а зворотну залежність, оскільки досконала конкуренція:

- не дає змоги розгорнути великомасштабне виробництво, одержати економію на масштабі та досягти у такий спосіб мінімальних виробничих витрат на одиницю продукції;

- не створює достатніх стимулів для проведення досліджень, тому що приріст прибутку внаслідок технологічного удосконалення буде тимчасовим через легкість входження інших фірм до галузі. Одержання самої можливості для такого удосконалення вимагає великих фінансових ресурсів на проведення НДДКР, якими фірми через свої невеликі розміри не володіють, не гарантує застосування найкращої з відомих технологій, а, отже, не прискорює, а навпаки, може уповільнити темпи НТП;

- не завжди може забезпечити достатній діапазон споживчого вибору і сприяти розробці нових продуктів, тому що призводить до стандартизації продукції, тоді як монополістична та олігополістична конкуренції, навпаки, обумовлюють широку різноманітність типів і відтінків якості виробів [5, с. 21].

Цікавою є думка науковців щодо впливу конкуренції на конкурентоспроможність у машинобудуванні: "Машинобудування має як монополізовані сегменти, так і конкурентні. Висококонкурентними, зокрема, є ринки складної побутової техніки, теле- і радіоапаратури. Однак на них переважають імпорتنі товари, а виробництво телевізорів, радіоприймачів, пилососів тощо на українських підприємствах скоротилося в десятки разів" [6, с. 235].

Хибною була теза про високий рівень монополізації у сфері виробництва, зокрема в машинобудуванні, але вона давала можливість забороняти створення таких великих організаційних утворень, як: "Укрсільгоспмашсервіс", "Уркверстатойнструмент", "Укрелекор" та ін. При цьому з метою демонополізації передбачалося відкриття цих ринків для іноземної конкуренції. Проте з іноземними конкурентами спостерігалася зовсім інша картина. На більшості ринків високотехнологічної продукції, до яких належать й ринки машинобудування, основу виробництва становлять великі корпорації, на яких працюють десятки, сотні тисяч людей.

В Україні за часів командно-адміністративної системи управління на виробничому об'єднанні в машинобудуванні працювало приблизно 5 тис. осіб, тоді як чисельність працюючих у компанії "Сіменс" становить близько 500 тис. осіб. А масштаби виробництва американської компанії "Дженерал електрик" перевищували обсяги міністерства електротехнічної промисловості СРСР. Стосовно рівня концентрації виробництва в США Д. Гелбрейт стверджує: "Загальні доходи двох найбільших промислових корпорацій "Дженерал моторс" і "Стандарт ойл" набагато перевищують доходи штатів Каліфорнія і Нью-Йорк. Разом

з компаніями "Форд" і "Дженерал електрик" їх загальні доходи перевищують доходи всіх сільськогосподарських, лісових і риболовецьких підприємств" [10, с. 73].

Таким чином, наслідки такої "демонополізації" для національної економіки були прогнозовані: фактично вона призвела не до підвищення конкурентоспроможності, а до тотального падіння виробництва, знищення цілих галузей в машинобудуванні, легкої промисловості, інших сферах при одночасному захопленні внутрішнього ринку продукцією іноземних компаній.

Про загрози і ризики, які несе політика деконцентрації і розукрупнення виробничих структур, і про, навпаки, необхідність створення великих організаційних утворень, особливо у високотехнологічному секторі, неодноразово наголошували українські вчені [4; 5; 11].

Як зауважує В. Лагутін, питання ускладнюється ще й тим, що "Проблема конкуренції та конкурентної політики в умовах трансформаційної економіки є надзвичайно складною і ще належним чином не осмисленою в теоретико-методологічному плані" [4, с. 8]. Слід погодитись з автором, що: "Сутність конкурентної політики визначається правильним вибором її стратегічної мети. Якщо стратегічна мета конкурентної політики визначена неправильно, то це породжує відповідні помилки при виборі інструментів її досягнення" [4, с. 17]. Отже, коли за мету ставилося розукрупнення, і концентрація відбувалася для збільшення конкуренції, конкурентна політика стала суперечити загальній соціально-економічній політиці, метою якої є розбудова соціально орієнтованої ринкової економіки, підґрунтям якої є конкурентоспроможне власне виробництво.

Стратегічна мета конкурентної політики – державна підтримка ефективної конкуренції і створення однакових умов щодо конкуренції для всіх агентів ринкових відносин [4, с. 17]. Сучасні погляди на конкуренцію характеризуються насамперед зміною концепції "конкуренція" на поняття "взаємодія фірм на ринку". Для дієвої взаємодії фірм на ринку однаково важливим є і конкурентний процес (теорія добросовісної конкуренції), і конкурентний результат (економічна ефективність у всіх її формах). Завдяки такому підходу формується уявлення про те, що конкуренція може бути надлишковою, що призводить не до ефективності, а до знищення ринку і галузі [3, с. 35].

Приклад руйнації цілих галузей від надлишкової конкуренції, спричиненої політикою деконцентрації власного виробництва при одночасному входженні на ринок великих корпорацій, ми спостерігали в Україні в 1990-ті роки. Тому, враховуючи негативний досвід попередніх років, і на основі нових уявлень про конкуренцію слід визнати, що: "Основним методом конкурентної політики стає забезпечення рівних умов конкуренції..." [3, с. 63].

Про необхідність дотримання рівних умов конкуренції науковці наголошували ще у XIX ст. Сучасні вчені підтверджують важливість

цієї умови. Тож залишається дати відповідь на одне "невелике" питання: як цього досягти на практиці?

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики, зокрема:

- здійснення державного контролю за дотриманням чинного законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом;
- контроль за концентрацією та узгодженими діями суб'єктів господарювання;
- сприяння розвитку добросовісної конкуренції [12].

За даними звіту Антимонопольного комітету за 2014 р., рівень монополізації зріс у 34 галузях, у тому числі й у виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції. Проте недоречно говорити про монополізацію, коли частка товарів цієї товарної групи, вироблених в Україні, у загальному товарообороті в Україні становить менше 5 %, а по комп'ютерній техніці – близько 1 %, тобто на ринку переважає імпортна продукція.

Хибність подібного підходу полягає в тому, що рівень монополізації визначається у сфері виробництва, а не на ринку. Стосовно ситуації на ринку, особливо непродовольчих товарів, то там частка продажу товарів внутрішнього виробництва становить лише 50 %, а по окремих товарних групах – менше 10 %. На вказаних ринках вочевидь існують певні прояви монополізму, і це може бути пов'язано з присутністю не вітчизняних, а іноземних товаровиробників.

У звіті АМК за 2014 р. також стверджується, що досить високим у промисловості України є сукупний рівень концентрації: 100 найбільших підприємств (що становить 0.2 % від загальної кількості промислових підприємств) забезпечували 62.3 % загального обсягу реалізації продукції [13]. Для порівняння: у США 0.3 % фірм з 500 і більше працюючих дають роботу 47 % усіх зайнятих, мають 53 % загального фонду оплати праці та 53 % загального обсягу виручки.

"У США намітився перехід до концентрації більш високого типу, заснованої на спеціалізованих виробництвах. Хоча останні формально послаблюють концентрацію виробництва, в дійсності монополії через механізм всіляких прихованих форм контролю за діяльністю юридично незалежних середніх і малих фірм досить щільно прив'язують їх до виконання виробничих програм лідируючих у галузі монополістичних об'єднань" [1, с. 66]. Тобто можна стверджувати, що реальний ступінь концентрації виробництв у США вищий, ніж подається в офіційній статистиці.

В Україні існують галузі, де 1–2 підприємства становлять основу виробництва: енергетичне машинобудування, електротехнічна промисловість, залізничне машинобудування, авіаційна промисловість тощо. Проте саме тут сконцентровано найбільш конкурентоспроможні під-

приємства: "Турбоатом", "Електроважмаш", "Запоріжтрансформатор", Крюківський вагонобудівний завод, "Мотор-Січ" та ін. Світовий досвід показує, що наявність у країні навіть одного виробника певної продукції не є приводом для занепокоєння антимонопольних органів, а навпаки – предметом національної гордості. У Нідерландах це компанія "Філіпс", Швеції – "Еріксон", Франції – "Томпсон" тощо.

В умовах відкритої економіки і присутності на ринку іноземних виробників наявність у країні лише одного виробника не може вважатися проявом монополізму. Цю тезу підтверджує і Й. Шумпетер: "Навряд чи необхідно згадувати про те, що конкуренція, про яку йдеться, впливає не тільки тоді, коли вона вже є, але й тоді, коли вона є всього лише потенційною загрозою. Можна стверджувати, що вона дисциплінує до свого приходу. Бізнесмен відчуває себе в конкурентній ситуації навіть тоді, коли він є повним монополістом у своїй галузі..." [9, с. 128–129]. Спростовуючи традиційну концепцію конкуренції (на якій значною мірою будувалася конкурентна політика в Україні), Й. Шумпетер відмічає: "Але, всупереч підручникам, у капіталістичній дійсності переважаюче значення має інша конкуренція, заснована на відкритті нового товару, нової технології, нового джерела сировини, нового типу організації (наприклад, найбільших фірм). Ця конкуренція забезпечує рішуче скорочення витрат і підвищення якості, вона загрожує існуючим фірмам не незначним скороченням прибутків і випуску, а повним банкрутством. За своїми наслідками така конкуренція належить до традиційної, як бомбардування до зламання дверей" [9, с. 128].

Саме така конкуренція свого часу призвела до знищення в Україні власного виробництва телевізорів (близько 3 млн шт. у рік). Причиною стали нові розробки в галузі мікроелектроніки у іноземних компаніях, що кардинально перевершували технологічні можливості українських виробників.

Подібна загроза стоїть і перед підприємством "Іскра" – головним виробником ламп розжарювання в Україні. У зв'язку з досягненнями у галузі твердотільної мікроелектроніки на зміну ламп розжарювання приходять більш енергоефективні світлодіодні. І тут конкуренція вже буде відбуватися не між лампами розжарювання і світлодіодними, а на ринку нових світлодіодних ламп. Виробники традиційної продукції, якщо не опанують нові технології, просто припинять своє існування.

Таким чином, конкурентна політика в Україні далеко не завжди відповідала меті розбудови конкурентоспроможної національної економіки. Проте за останній рік з'явилися позитивні тенденції, проявом яких стало визнання АМК України російської компанії "Газпром" монополістом на внутрішньому ринку. Дані *таблиці* свідчать про негативну тенденцію до скорочення частки вітчизняних виробників на внутрішньому ринку, що обумовлює необхідність посилення уваги до присутності на українському ринку іноземних товаровиробників.

Частка продажу непродовольчих споживчих товарів, вироблених на території України, через торгові мережі підприємств (%) *

Група товарів	2005	2010	2013	2014
Товари текстильні та галантерея	45.1	41.1	26.7	30
Одяг та білизна з тканини	23.5	10.7	6.8	5.9
Одяг зі шкіри, хутра та інші вироби з них	31.2	12	6.4	10.7
Трикотаж верхній та білизняний	16.9	10.4	5	4
Взуття	9.3	4.2	2.3	3
Товари парфумерно-косметичні	30.5	25.8	20.9	20.5
Вироби ювелірні	90.8	81.8	72.1	49.7
Комп'ютери, периферійне устаткування, програмне забезпечення	22.5	6.1	0.9	0.6
Аудіо- та відеообладнання, включаючи телекомунікаційне устаткування	3.6	4.8	3.6	0.3
Фотографічне, оптичне та точне устаткування	3.7	5.5	1.7	0.6
Ігри та іграшки	40.0	33.7	20.5	16.7
Автомобілі та автотовари	23.1	18.6	10.7	10.5
Побутові товари неелектричні	61.3	29.0	30.7	32.2
Мотоцикли, деталі та приладдя для них	40.0	0.6	0.6	5.6
Товари фармацевтичні	56.5	52.1	50.8	50.9
Усього	57.6	50	39	39.5

* Розраховано автором за даними Держстату України.

Особливо загрозлива ситуація склалася у сегменті продажу високо-технологічної продукції. Так, частка комп'ютерів, периферійного устаткування, програмного забезпечення зменшилася у 37.5 рази, а частка аудіо-та відеообладнання, включаючи телекомунікаційне устаткування, – у 12 разів, частка продажу товарів легкої промисловості – від 1.5 (товари текстильні та галантерея) до 4 разів (одяг та білизна з тканини).

З метою протидії цьому вкрай негативному явищу українські вчені з позицій конкурентної політики пропонують створити рівні конкурентні умови для всіх учасників ринку. У цьому контексті доречно розглянути, в чому виявляється нерівність конкурентних умов між вітчизняними та іноземними товаровиробниками.

Стосовно машинобудування, то база для такої нерівності закладалася ще за часів командно-адміністративної системи: велика частка зношених, застарілих основних засобів; виробничі комплекси, розміщені на території України, в основному не цілісні, лише фрагментарно пов'язані між собою, керування якими здійснювалося із союзного центру. Період ринкових перетворень (демонополізація) не лише не дав позитивного поштовху розвитку галузі, а значно погіршив ситуацію. Частка машинобудування у структурі промисловості скоротилася більш як у три рази. Були майже ліквідовані цілі галузі: електронна промисловість, верстатобудування, радіопромисловість. Слід зазначити, що й донині в машинобудуванні не створено великих організаційних утворень, які могли б на рівних конкурувати з іноземними компаніями.

У легкій промисловості головна проблема полягає у руйнації сировинної бази. Так, виробництво льону-довгунця скоротилося більш як у 100 разів, що зумовило майже п'ятнадцятикратне зменшення виробництва тканин. Унаслідок цього частка продажу одягу та білизни з тканин, вироблених на території України, на сьогодні становить близько 5 % від загального обсягу продажу.

Змагатися з іноземними виробниками продукції легкої промисловості, які мають власну сировинну базу, доволі складно, тож частка вітчизняного товару на внутрішньому ринку має тенденцію до скорочення.

Важливим чинником, що обумовлює нерівні конкурентні умови, є недобросовісна конкуренція. Це явище особливо помітне у легкій промисловості, коли на внутрішній ринок завозиться іноземна фальсифікована і контрабандна продукція, що не відповідає жодним вимогам, але вона масово реалізується на ринках, створюючи нерівну конкуренцію вітчизняним товарам. Це ж стосується і багатьох електропобутових товарів, аудіо-, відеотехніки тощо.

Спільним викликом для всіх виробників є високий відсоток банківського кредиту: 20–30 % для вітчизняних і 2–3 % для іноземних конкурентів. Це також унеможлиблює дотримання рівних конкурентних умов. Крім того, високе податкове навантаження на вітчизняний бізнес ускладнюється ще й вагомою корупційною складовою. Тобто до створення рівних конкурентних умов між вітчизняними і закордонними товаровиробниками ще досить далеко.

Натомість логіка реалізації конкурентної політики в Україні спрямована на створення рівних конкурентних умов всередині країни між вітчизняними товаровиробниками різних видів економічної діяльності. Так, рівень оподаткування прибутку у нас однаковий: у добувній промисловості чи в обробній – 18 %. Але не йдеться про рівні конкурентні умови для різних видів економічної діяльності, коли рентабельність операційної діяльності підприємств у добувній промисловості і розроблення кар'єрів за 2014 р. становила 21.4 %, а в машинобудуванні, виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції набула від'ємних значень: –2.4 % і –8 % відповідно. На цьому тлі інвестиційно привабливим виглядає добування корисних копалин, а у машинобудуванні без інвестицій неможливе зростання конкурентоспроможності. Така ситуація виникає через існування галузей із зростаючою і спадною віддачею. Наприклад, у Київській області запропоновано інвестиційний проект: освоєння Тарасівського родовища титано-цирконійових руд. Рівень рентабельності – 35 % (це при середній рентабельності по промисловості – 3 %), термін окупності – 3 роки, термін експлуатації – 20 років. Вочевидь, у міру виснаження родовища витрати будуть зростати, а рентабельність падати. А що потім, коли руда закінчиться? На величезній території залишиться місячний ландшафт з отруєними поверхневими і підземними водами.

Уявімо інший варіант, коли буде створено високотехнологічне машинобудівне підприємство з випуску кінцевої продукції, наприклад, телевізорів. Рівень рентабельності в перші роки буде невисокий, а можливо і від'ємний, оскільки потрібно підготувати і навчити кваліфікованих робітників, інженерів, освоїти нові технології. У міру освоєння виробництва, формування свого бренду рентабельність зростатиме. Таке підприємство і його працівники можуть мати майбутнє.

Створюючи рівні конкурентні умови всередині країни, ми стимулюємо її сировинну спеціалізацію і тим самим погіршуємо її конкурентні переваги у міжнародній конкуренції та конкурентоспроможність національної економіки в цілому. Цікаву думку з цього приводу висловлює відомий економіст Е. Райнерт: "Я дослідив, як основна експортна діяльність трьох країн Латиноамериканських Анд – Болівії (добування олова), Еквадора (виробництво бананів) і Перу (виробництво бавовни) розвивалась до рівня спадної віддачі. У секторі обробної промисловості залежність зворотна" [14, с. 343].

Е. Райнерт наводить два підходи до пояснення світової економіки, багатства і бідності країн. *Стандартний канон*. Передумова про рівність: всі види економічної діяльності рівні й однакові як носії економічного зростання і благополуччя. *Другий канон*. Зростання благополуччя залежить від виду діяльності; різні види економічної діяльності мають різні потенціали для застосування нових знань. У рамках другого канону вказується, як має формуватися конкурентна політика: "Конкуренція по Шумпетеру, рушійною силою якої є інновації і знання, вважається основою прогресу й ідеальною ситуацією. В ситуації досконалої конкуренції, рівноваги і відсутності інновацій капітал знецінюється (Шумпетер, Хайек)" [14, с. 339].

Висновки. Свідченням важливості конкурентних відносин в економічному житті держави є розроблений проект "Загальнодержавна програма розвитку конкуренції в Україні на 2014–2024 рр." [15]. Незважаючи на важливість самого факту появи такої програми, багатьох позитивних моментів, зокрема щодо трактування терміна "ефективна конкуренція", існує ряд спірних і дискусійних питань. Так, відмічається, що метою програми є розвиток конкуренції на товарних ринках як засобу забезпечення сталого економічного зростання. Як свідчить проведений аналіз, далеко не завжди існує зв'язок між розвитком конкуренції й економічним зростанням. Наприклад, програма містить положення щодо прийняття рішень з питань економічної політики з урахуванням цілей і завдань політики розвитку конкуренції. З цим не можна погодитися, оскільки конкурентна політика є підсистемою нижчого рівня, яка має підпорядковуватися системі вищого рівня – економічній політиці, а не навпаки.

З викладеного випливає, що проект "Загальнодержавна програма розвитку конкуренції в Україні на 2014–2024 рр." потребує подальшого

доопрацювання й удосконалення для забезпечення її відповідності сучасним уявленням про конкуренцію. Долучити до цього процесу доцільно представників трьох головних науково-методичних центрів з формування конкурентної політики в Україні: аналітичних підрозділів АМК України, ДУ "Інститут економіки та прогнозування", Київського національного торговельно-економічного університету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волков Н. В. Структурные сдвиги в экономике США в 70-80-х годах / Н. В. Волков. — М. : Наука, 1989. — 128 с.
2. Романенко В. А. Вплив конкурентної політики на розвиток машинобудування в Україні / В. А. Романенко // Економіка промисловості. — 2011. — № 1. — С. 67–71.
3. Конкурентоспроможність національної економіки / за ред. Б. С. Кваснюка. — К. : Фенікс, 2005. — 582 с.
4. Конкурентна політика держави в умовах трансформації національної економіки : монографія / за заг. ред. В. Д. Лагутіна. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. — 308 с.
5. Кіндзерський Ю. Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні / Ю. Кіндзерський, Г. Паламарчук // Економіка України. — 2006. — № 8. — С. 19–28.
6. Костусев О. О. Конкурентна політика в Україні : монографія / О. О. Костусев. — К. : КНЕУ, 2004. — 310 с.
7. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. под ред. и с предисловием В. Д. Щетинина. — М. : Междунар. отношения, 1993. — 896 с.
8. Романенко В. А. Соціально-економічні наслідки ринкових реформ в Україні (1990–2000 рр.) : монографія / В. А. Романенко. — Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 184 с.
9. Шумпетер Й. А. Капитализм, Социализм и Демократия / Й. А. Шумпетер ; пер. с англ. — М. : Экономика, 1995. — 540 с.
10. Гелбрейт Д. К. Экономические теории и цели общества / Д. К. Гелбрейт. — М. : Прогресс, 1979. — 407 с.
11. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи / під заг. ред. Б. М. Данилишина. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. — 308 с.
12. Закон України "Про Антимонопольний комітет України" від 26.11.1993 № 3659-ХІІ. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
13. Звіт Антимонопольного комітету України за 2014 рік. — Режим доступу : www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270.
14. Райнерт Э. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э. Райнерт ; пер. с англ. Н. Автономовой ; под ред. В. Автономова. — М. : Изд. дом Гос. ун-та, 2011. — 384 с.
15. Проект Закону України "Про Загальнодержавну програму розвитку конкуренції в Україні на 2014–2024 роки". — Режим доступу : rada.gov.ua/ua/news/radanews/18982.html.

Стаття надійшла до редакції 29.02.2016.

Romanenko V. Competition policy and competitiveness of national economy.

Background. The most urgent task facing the economic sphere is economic growth recovery.

Previous experience of competition policy implementation shows that it is not always consistent with economic development objectives.

The **aim** is to analyze the impact of competition policy on the competitiveness of the national economy on the example of certain economic activities.

Materials and methods. The basis of the information base of research was materials of the State Statistics Service of Ukraine, the Antimonopoly Committee of Ukraine. Methods of analysis and synthesis, systematic approach in determining the place of competition policy in state economic policy were used.

Results. Given the negative experience of previous years and based on new concepts of competition, the main method of competition policy is to ensure equal conditions of competition of domestic and foreign manufacturers.

Competition policy is a subsystem of the lower level, which is subject to a higher system level – economic policy.

Conclusion. It is proposed to finalize the draft of "The Nation-wide development program of the competition for 2014–2024".

Keywords: competition policy, competitiveness, national economy, domestic market, industry.

REFERENCES

1. Volkov N. V. Strukturnye sdvigi v jekonomike SShA v 70-80-h godah / N. V. Volkov. — M. : Nauka, 1989. — 128 s.
2. Romanenko V. A. Vplyv konkurentnoi' polityky na rozvytok mashynobuduvannja v Ukrai'ni / V. A. Romanenko // Ekonomika promyslovosti. — 2011. — № 1. — S. 67–71.
3. Konkurentospromozhnist' nacional'noi' ekonomiky / za red. B. S. Kvasnjuka. — K. : Feniks, 2005. — 582 s.
4. Konkurentna polityka derzhavy v umovah transformacii' nacional'noi' ekonomiky : monografija / za zag. red. V. D. Lagutina. — K. : Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, 2008. — 308 s.
5. Kindzers'kyj Ju. Problemy nacional'noi' konkurentospromozhnosti ta priorityty konkurentnoi' polityky v Ukrai'ni / Ju. Kindzers'kyj, G. Palamarchuk // Ekonomika Ukrai'ny. — 2006. — № 8. — S. 19–28.
6. Kostusjev O. O. Konkurentna polityka v Ukrai'ni : monografija / O. O. Kostusjev. — K. : KNEU, 2004. — 310 s.
7. Porter M. Mezhdunarodnaja konkurencija / M. Porter ; per. s angl. pod red. i s predislovijem V. D. Shhetinina. — M. : Mezhdunar. otnoshenija, 1993. — 896 s.
8. Romanenko V. A. Social'no-ekonomichni naslidky rynkovyh reform v Ukrai'ni (1990–2000 rr.) : monografija / V. A. Romanenko. — Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, 2010. — 184 s.
9. Shumpeter J. A. Kapitalizm, Socializm i Demokratija / J. A. Shumpeter ; per. s angl. — M. : Jekonomika, 1995. — 540 s.
10. Gelbrejt D. K. Jekonomicheskie teorii i celi obshhestva / D. K. Gelbrejt. — M. : Progress, 1979. — 407 s.
11. Mashynobuduvannja v Ukrai'ni: tendencii', problemy, perspektyvy / pid zag. red. B. M. Danylyshyna. — Nizhyn : Aspekt-Poligraf, 2007. — 308 s.
12. Zakon Ukrai'ny "Pro Antymonopol'nyj komitet Ukrai'ny" vid 26.11.1993 № 3659-XII. — Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
13. Zvit Antymonopol'nogo komitetu Ukrai'ny za 2014 rik. — Rezhym dostupu : www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270.
14. Rajnert Je. Kak bogatye strany stali bogatymi, i pochemu bednye strany ostajutsja bednymi / Je. Rajnert ; per. s angl. N. Avtonomovoj ; pod red. V. Avtonomova. — M. : Izd. dom Gos. un-ta, 2011. — 384 s.
15. Proekt Zakonu Ukrai'ny "Pro Zagal'noderzhavnu programu rozvytku konkurencii' v Ukrai'ni na 2014–2024 roky". — Rezhym dostupu : nrada.gov.ua/ua/news/radanews/18982.html.